

תלמוד בבלי מסכת חולין דף ט עמוד א

ואמר רב יהודה אמר רב, תלמיד חכם צריך שילמוד ג' דברים: כתב, שחיטה, ומילה. ורב חנניא בר שלמיא משמיה דרב אמר: אף קשר של תפילין, וברכת חתנים, וציצית. ואידך? **הני שכיחן**

רש"י מסכת חולין דף ט עמוד א

הני שכיחן - תפילין וציצית וברכת חתנים מצויין תדיר הלכך הכל בקיאי בהם ואין צריכין לימוד שמעצמו יהיה בקי בהם.

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף לה עמוד ב

אמר רב שמואל בר בידרי אמר רב ואמרי לה אמר ר' אחא אריכא אמר רב הונא, ואמרי לה אמר רב מנשיא אמר שמואל: תפילין מאימתי מברך עליהן? משעת הנחתן. איני? והא אמר רב יהודה אמר שמואל: כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן! אביי ורבא דאמרי תרוייהו: משעת הנחה ועד שעת קשירה.

תוספות מסכת מנחות דף לה עמוד ב

משעת הנחה ועד שעת קשירה - מכאן היה מדקדק רבינו אליהו שצריך אדם לקשר תפילין בכל יום ור"ת מפרש דאין צריך ומביא ראיה מהא דאמרינן בפ"ק דחולין (דף ט. ושם) דצריך אדם שילמוד ג' דברים כתב שחיטה ומילה ורב יהודה אמר אף קשר של תפילין וברכת חתנים וציצית ואידך הני שכיחן פי' וצריך ללומדן לפי שתמיד צריך להן ואי בעי למקשר קשר של תפילין בכל יום איכא דשכיחא טפי ומיהו בקונטרס פי' שם איפכא הני שכיחן קשר של תפילין וברכת חתנים וציצית ואין צריכין ללמוד שמנעוריו בקי בהן וכמו שפירשתי נראה דאדרבה כתב ושחיטה שכיחי טפי מכולהו ועוד מדקדק ר"ת דהך קשירה לאו ממש היא מהא דחשיב בריש פ' בתרא דעירובין (דף צז. ושם) קשר של תפילין קשר של קיימא ואם היה צריך להתיר ולקשור בכל יום אם כן לא הוי של קיימא ומשעת הנחה עד קשירה דהכא מפרש ר"ת דהך קשירה היינו ההדוק שמהדקו ומצמצמו בראשו כמו שליא קשורה בולד דנדה (דף כו:): לאו קשורה ממש היא וכמו קשורה בו ככלב ולפירוש רבינו אליהו הוה ליה למימר משעת קשירה ועד שעת הנחה ויש ספרים שכתוב כן ומסתברא כדברי ר"ת בתפילין של ראש וכדברי רבינו אליהו בתפילין של יד דכתיב בשל יד וקשרתם לאות על ידך דמשמע דכל שעה שמניח צריך לקשירה תדע דלקמן (דף לז.) דריש ר' נתן הנחה בשמאל מדכתיב וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין וכיון דקשירה בימין הנחה בשמאל היא ואם היה קושר תחילה ואח"כ היה מכניס בזרוע אם כן היכי דייק מינה דהנחה בשמאל ועוד אמרינן בפרק אין מעמידין (ע"ז לט.) מעשה באשה אחת שהיתה נישאת לחבר והיתה קושרת לו תפילין בזרועו משמע דתמיד היתה עושה כן ואפילו לספרים שכתוב בהם קומעת מכל מקום רוצה לומר שהיתה קושרת לו כעין קמיע ולפי שאין נוח לקשור ביד אחת היתה מסייעת לו תדע דלא קאמר שהיתה מסייעה לתפילין של ראש דתפילין של ראש ודאי אין צריך לקשור בכל יום דלא צוותה תורה לקשור כל שעה וקשר שלה הלכה למשה מסיני והכי גמירי דליהוי קשורין תמיד והשתא קשירה דשמעתין קשירה ממש דבשל יד מתחיל לברך חוזרני לומר דתפילין של יד נמי לא בעו קשירה בכל יום דבפרק בתרא דמקוואות (מ"ג) קחשיב קשרים דאין צריכין שיבואו בהן המים תפילין של ראש בזמן שהיא חוצה ושל זרוע בזמן שאינה עולה ויורדת פירוש חוצה כמו אוצא דטבעות ידיו דתוספתא דמקוואות דהקשר מיהדק שפיר בזמן שאינה עולה ויורדת דיד היינו לפי שיש קושרים ראש הרצועה באמצע זו בזו שאינה יכולה להרחיב ולעלות ולירד ויש מסבבים הרצועה שמסובבת בקשר העשוי בראשה שהרצועה נתחבר בקשר ועולה ויורדת ומדקאמר כשאינה עולה לא חייץ וא"צ להתירו בשעת טבילה ש"מ קשר של קיימא הוא, מ"ר.

נפש הרב לקוטי הנהגות דף קה

תפילין: א] כשהניח השל יד היה כורך הכריכות שעל גב האצבע קודם שהניח השל ראש, כי היה חושש לדעת הסוברים שהכריכות שעל האצבע מהנות חלקי-עצמי מקיום מצות הנחת תפילין של יד, ובעיני שכל זמן שבין ענינין יהיו שתיים. ורבינו הזכיר שהיא סברת הרב משכנת יעקב (סיי כ"ט). [וכן היה מנהג ליובאוויטש באירופה, כמבואר בקונטרס אשכנז דרבי]. ופעם - סיפר לנו רבנו - היה בעה"ב אחד נכח בשעה שהניח רבנו תפילין, וראה איך שהוא עושה שלא כמנהג העולם, לכרוך אף את הכריכות שע"ג האצבע קודם שמניח את השל ראש, ושאלו על כך. וענהו רבינו - כן, שכחתי, כי לא רצה לבלבלו בהסברת מחלוקת הראשונים (שהזכיר המשכנת יעקב הנייל) אם ענין הכריכות שעל האצבע שנוכח בגמי מנחות הוא רק פרט בשעור של אורך הרצועות, או שהוא חלק ממצות הנחת התפילין.

ב] עמג"א (סיי כ"ז ס"ק ט"ז) לענין צורת הדלית: רבנו הקפיד שיהיה הקשר נראה כדלית, ולא כריבוע (כמנהג הספרדים), ומשי"כ הרמב"ם (פ"ג מתפילין הי"ג) שיהיה קשר מרובע, פירשו רבנו דר"ל שיהא אורך שני קווי הדלית (הנג שמלמעלה והרגל הימנית) שוים זה כזה, אך לא שיהא בצורת רבוע. [וכ"ה במשנה ברורה שם ס"ק ר"ל, דכן מכוון

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן כה סעיף יא

יח אחר שקשר של יד על הזרוע, יניח של ראש (לח) <ט> קודם שיכרוך [יב] הרצועה סביב הזרוע. ויש מי שאומר (לט) שאסור <י> להוציא תפלה של ראש [ג] מהתיק עד שתהא תפלה של יד (מ) מונחת. הגה: ואף אם שניהם לפניו חוץ לתיק, (מא) יט לא יתקן לפתוח התפלה של ראש עד אחר הנחה של יד (מהרה"א ומהר"י בן חביב). יש מי שכתב להניח של יד מיושב, ושל ראש מעומד (אגור בשם הזוהר סימן פ"ד) (ובמדינות אלו כ לא נהגו כן, אלא (מב) שתיהן [י] מעומד).

משנה ברורה סימן כה ס"ק לח

(לח) קודם שיכרוך - הטעם [מד] כיון שברכת להניח חוזרת גם על של ראש כנ"ל בס"ק ל"א וכ"ש להמחבר לעיל בס"ה דס"ל דאינו מברך אלא אחת ע"כ ימעט ההפסק בכל מה שיוכל והכריכה סביב הזרוע אינה מעיקר הדין ע"כ טוב לאחר אותה עד שיניח של ראש ובספר כוונות האר"י ז"ל כתוב שהיה נוהג לכרוך השבעה כריכות סביב זרועו תחלה [אבל] [מה] לא הג' כריכות שעל האצבע [מפני שהוא סובר כיון דלכתחלה גם הכריכות הוא מצוה לפיכך אין זה הפסק [מ] וכן המנהג בכ"מ ועיין בתשובת משכנות יעקב סימן כ"ח דעתו ג"כ כמנהגו לכרוך קודם על הזרוע לחיזוק דבלא"ה לא מתקיים ואינו נקרא קשירה ע"ש כתב בספר מ"מ אם שמע קדיש וקדושה אחר שבירך על של יד ואם יכרוך לא יהיה לו פנאי להניח ש"ר ולענות יניח ש"ר קודם הכריכות [מז] אם יכול להדק במקצת שלא ימיש התש"י ממקומו:

משכנות

אורח חיים

יעקב

כט

ואילן דעצדן לו תרין פקודין דירושלמי. איכו מימינא ושמאלא דמתמן ענפין מתפרדין וצגין דמסערה דימינא ושמאלא שהים דבר אלקים לריך לברכה עלי תרין צרכאן חד להניח על שיי אחד על מצות על ש"ר ואם סח צינתיס מצדך על של ראש שהים. אבל מסערה דעמודא דאמנעיתא עלייהו אמר אחת דיבר אלקים ולא לריך אלף צרכתא חדא כו' והאי איכו א' דיבר כו' זה לדיק דאיכו יום שבת זכור ושמור דג"א לריכין לייחדא לגבי ולמעבד לון חד כו' אבל מסערה דימינא ושמאלא אינון תרווייהו תרין פקודין כו' ובג"ד מחלוקת דאיכו בין הצרין בתפילין ושאר פיקודין צימינא ושמאלא איכו כו'. כ"ז מקאם המאמר המנוטעך לדון זה ומצואר בו מחלוקת אם לברך צרכה א' או שהים וד' רש"י ז"ל ע"מנו לברך צרכה א' אך מי קאם מדי ז"ל לדעה זו הן מלוה א' ולדעה המצרכין שהים הן צ' מצות וא"כ ה"א קי"ל כסתם משנה דת"ש"י אינה מעכבת כו' ששתי מצות הן. ויש עוד מאמר א' צוהר חדש צענין זה ואין לנו להאריך כי אין לנו עסק בנסתרות וחלי"ל לנו להכריע צדד מועדתינו רק ס' זאת להביא ראייה שיש יסוד מוסד גם לדי המצרכין שהים ולא דבר רק הוא. ואולי כיון לזה הרב מהר"ן חביב שבי הצ"י שמקובל א' הראה לו מאמרי מזהר ומשמען לברך שהים אך נראה שלא כיון לזה שא"כ היה כותב שהיא מחלוקת מפורשת ולא רק משמעות לצד וגם מצואר שדי רש"י להדי לברך א' וכ"כ צ"ע צ"ע יש סמך למצרכים שהים למאי דקי"ל צ' מצות הן לכן נראה שאין למהות ציד הנוכחין לברך שהים לשנות מהגם המיוסד עפ"י גדולי ארפת כי אלו ואלו די אלקים חיים ומלך עולם ומ"ש הגר"א ז"ל להכריע מהתוס' וירושלמי דא' כשהוא לוצטן מצדך להניח כו' ולג"י שלפנינו דירושלמי על מצות. וכבר הצתי מהירושלמי דפי ה"ק דמשמע דמצדך שהים וצתוספתא לא נחית להכי דלא מיירי רק מצרכה העושה תפילין לנעמו ולאחרים וכשהוא לוצטן כו' עיי"ש וא"י על ש"י לצד. גם מ"ש מהתוספתא דמפריש תרומה מעשר. וחלה מצדך צרכה א' לכולן אף שכל א' מלוה צ"ע. יש לתרץ דהא ע"כ אנו רואים שתקנו חכמים נוסח צרכה לש"י שלא כנוסח ש"י גם די תוספתא זו ל"ע למאי דקי"ל כר"י צ"ע צ"ע סוכה גבי היו לפניו מצות הרבה דמצדך על כא"יאל ולא כתי"ק דא' מצדך על המל"י כו' וא"כ דילמא התוספתא כתי"ק איירי ול"י יהודה דס"ל כל מצוה ומצוה לריך לברך מעין צרכתה אפשר דה"ה בתפילין שהן צ' מצות. ולע"ג צדבר :

הבידוק צורע וכי הרא"ש שחיך אחר הבידוק הניח ש"ר שלא להפסיק בין ש"י לש"י צרכה. ויש לעיין צדבר דהא קרא כ' וקשרתם למוות על ידך. וא"כ נהי דמפרשין קשירה בידוק ולא כדי ר"א ז"ל שהיה מלריך לקשור בכל יום עכ"פ נראה שלריך בידוק גמור צלופן שיתקיים תדיר על היד כמו הנחה ש"ר בן בידוק ש"י וצלא"ה וודאי נראה ללא מיקרי קשירה כיון דאין מתקיים כלל וא"כ לריך עכ"פ כריכה קאם עם הבידוק דבידוק לחוד נראה צדור דאין מתקיים ותיכף מתפרש וסוצב הולך אנה ואנה. ואלו הרא"ש ז"ל היה כורך קאם סוצב הבידוק צלופן שה"י מתקיים ומקיים מצות וקשרתם. אבל לפי מהבגינו עיקר הקיום והחיזוק ע"י הכריכה שעל הצורע ול"ע לעמיד אם יקדים להניח ש"ר קודם כל הכריכה שאולי עדיין לא קיים מצות קשירה וקרא כ' וקשרתם והדר והיו לעושפות. וגדולה מזו מ' צ"ע כ"ז צשיעור רלוועה של יד צשם רמז"ס ורי"ף שימתח רלוועה על אלצע אמלטי לכורך ג' כו' ויקשור עיי"ש ומפרשי ג"כ סוגי' הגמי קטיר ליה ומחליט ליה ושיעורא דא' הוא ומי דמטיק קשירה הוא ואם נפסק תוך שיעור זה פסול דצעין קשירה תמה כדאיחא בגמרא ומצואר צ"ע ל"ב צ"ע צ"ע סה"ת וצ"ע רמז"ס ומי דס"ל דכריכה וקשירה זו היא מצות וקשרתם ושיעורא מדא' אלץ די העור ז"ל דרק מה שמקיף ממנה הצורע אסור לקשור ולתפור אלץ מה שקושר סוצב הצורע לא עיי"ש ומי שהוא עפ"י די הרא"ש ז"ל שם שבי ומיירי ברלוועה המקפת הראש והצורע כו' ובת"כ נסתפק שם צדי הרא"ש ז"ל אם כוונתו גם על כריכות אלצע כו' ודי העור מוכיחן יותר על די הרא"ש שכוונתו דווקא על היקף הצורע לצד וכן מי דקדוק ל' הרא"ש ז"ל שבי ומיירי ברלוועה המקפת כו' מי דממעט דלא מיירי בכל שיעור אורך ברלוועה עד אלצע לרדא דל"כ מאי אחי לאשמעינן. וא"כ נראה דהעור והרא"ש ז"ל לשעתם דמקיימין מצות קשירה צרכית הצורע והבידוק לצד ולכן הניח תיכף אח"כ של ראש אלץ לדי סה"ת והרמז"ס ז"ל דמצות קשירה היא צרכית האלצע וקשירתה וצעין כ"כ"י קשירה תמה אי"כ כ"ז שלא כרך ברלוי לא קיים עדיין מצות וקשרתם ולריך לברך קודם ש"י וא"כ יונה של ראש וכן המנהג וכ"כ צ"ע צ"ע הרא"י ז"ל וצ"ע סתם כדי הרא"ש ז"ל וצ"ע ל"ג פי כ' סה"ת והרמז"ס ול"ע לע"ג.

ל) שאלה אם צריך לברך על התפילין בכל עת שממשמש בהן :
תשובה הנה צדך דכל זמן שמניחן מצדך עליהן א"י צגמי רצון דצ"ר א' כל חימת דממשמשי צהו מצרכי. ופירשי ותוס' וכמה גדולים כפשוטו משום שחיב אדם למשמש צדן כו' היו מצרכים על המשמוש ומצבו החוספות שהיו מצרכין לשמור חוקיו והקשה הר"א ז"ל דזהו דווקא למיז לילה לאו זמן תפילין וכמ"ד בחוקת תפילין הכתוב מדבר וכדא' דירושלמי ולא שיק' זה במשמוש ולפיכך כ' שהיו מצרכין לשמור תפילין כו' ודבריו ל"ע דהיכן מליו מלוה מפורשת צזה א' משום דילפינן מליץ אטו נימא דגם כה"ג צלין היה מצדך כל שעה שממשמש צו שלא יסיה דעתו ממנו ודי תוס' נראה יותר שהיו סוצרים ג"כ כמ"ד בחוקת תפילין הכתוב מדבר והרי מלוה מפורשת לשמור חוקות התפילין וצכלל שמורה זו ג"כ לשמור קדושתן מהיבסח הדעת ושלא יזיזו ממקומן וכל שמירה במשמש. וכן והיה לכם למשמרת גבי פסח לביקור די ימים ולי שמירה מורה ג"כ על דביקה שלא יבא לידי פסול או מוס. וגבי תפילין גופא דרשינן במכילתא ושמתח אה החוקה כו' מגיד שתפילין לריכין דביקה כו' עיין צ"ע ס' ל"ע שהצואר אי"כ. וכולוה תגאי דמלרכי דביקה סיל בחוקי תפילין הכתוב מדבר. הרי לדי שמירה הוא בדיק' וגם ממיר זו מהכ"ד או מהזזה צכלל ולהכי מצרכי דמלוה מפורשת היא כמו צני מערבא דמצרכי צחר דמסלקי והוה סצרי לילה לאו זמן תפילין דהא ר"א רצן לא גילה להן זה דהא א' לרבינא לשמן קא צעינא צהא דלא סליק תפילי צחר דחשיך וכי תלמיזו דלהלכ ס"ל לילה לאו זמן תפילין רק רבינא הצין מדעתיה דרב אשי ללאו לשמן קא צעי וס"ל הלכה ואין מורין כן וא' חזיתי לדעתיה אלץ רצון דצרי"א לא כצני

בח) שאלה מי ששה בין תפלה לתפלה מה דינו :

תשובה ז"ל רש"י פי צדך על ש"ר כו' מי דהמצדך על ש"ר אין צידו עזירה. וכי הצ"י שאין כן די כל הפוסקים. וג"ל רש"י ז"ל פי כן לפי שיעתו דמפי סח מצדך שהים היינו על ש"ר וש"י ומימרא דר"י צ"ע וכן סוגי' דצרכות דוחק להשיי ז"ל לאוקומינהו בעצירה וכמ"ל. לפירשי ז"ל יוחא דרשות צידו לסוח ולצדך שהים ואין עזירה צידו כ"א כשסח ואינו מצדך. ומ"ש הד"מ דעכ"פ גורם צרכה ש"ל דאסור. י"ל דאטו המפריש תוי"מ וחלה שיואל צצרכה א' אסור להפסיק ציניהן ולצדך על כל א"יאל וכיון דכל א' מלוה צ"ע היא. ומ"ש מהך דיומא פי צה לו וצ"י אלו נאמרין עיי"ש. ונראה לכאורה שיש מחלוקת צזה דלחד שינויא הא דלא מייחי ס"ת אחרניא משום פגמו של ראשון וכ"כ העור צדה"י ס' קמ"ד כהך שינוי וז"ל אין קורין לאדם א' צעני ס"ת משום פגמו כו' וכ"כ צדי"ה צשם הרמז"ס וא"כ אין ק"י על רש"י ז"ל אלץ די כל הפוסקים דהשיחה וההפסק צעמו עזירה היא ולא משום צרכה לצד ולכן כ' צ"י צשם תיחא דלפילו צתי"ה שאין מצרכין אין להפסיק. וכן מצואר צדי הזוכ"ק וז"ל ולריך דלא לאפרשה צשה"י צעלמא כו' וצכמה דוכתי שאסור להפריד ח"י צין הדצקים :

כט) שאלה תפילין מאימתי מברך עליהן ומה היא הקשירה :
תשובה בגמ' מנחות איחא תפילין מאימתי מצדך עליהן משעת נהנה עד שעה קשירה ופי הרא"ש והעור ז"ל שכו